

De uniformering van de 'Tête de Colonne' 1700-1813

door dr. F. G. de Wilde

Inleiding

Het begrip 'tête de colonne' is van Franse origine. Het omvat al die militairen, die bij defilé's en op mars voor het gros van de troep uit marcheerden. Dat zijn de tamboers en pijpers, muzikanten en timmerlieden ofwel sappeurs.

Hoewel al deze lieden in de loop van de achttiende eeuw reeds in de organisatie van de Europese, en dus ook van de Staatse legers voorkomen, kwam het fenomeen 'tête de colonne' eerst na de Franse revolutie echt uit de verf. Men ging in deze tijd meer waarde hechten aan de militaire muziek als propagandamiddel en het uiterlijk voorkomen van de muzikanten werd daarmee belangrijker.

Op kleine schaal werd deze vorm van propaganda al gedurende de gehele achttiende eeuw toegepast door de onderofficieren die met de werving van nieuwe rekruten belast waren. Zij verschenen in hun beste uitrusting, vaak nog extra versierd met linten, strikken en pluimen. Bovendien lieten zij zich meestal vergezellen door een tamboer in een fraaie livrei. Zo maakte ook de muziek, die aan de troep vooraf ging, gewoonlijk veel indruk op de burgerij, zoals uit allerlei dagboeken valt af te leiden.

En ook heden ten dage trekken parades, taptoes en andere militaire evenementen het publiek in grote getalm.

Het Ancien Regime

Eind zeventiende eeuw, toen de geüniformeerde staande legers hun intrede deden, was de 'tête de colonne' nog zeer bescheiden van omvang. Compagnieën hadden wel tamboers, meestal twee, en soms een of twee pijpers, maar deze bleven in de regel bij hun eigen onderdeel en traden alleen bij bijzondere gelegenheden gezamenlijk op. Hun taak bestond in het afgeven van signalen om kracht bij te zetten aan de gegeven bevelen en verder om op mars de pas aan te geven. Het musiceren was bijzaak.

Om eenheid te brengen in deze signalen en om de speellieden in hun vak te bekwamen, werden na verloop van tijd tamboer-majoors bij de staf van het regiment aangesteld. Bij een gezamenlijk optreden van de speellieden liep de tamboer-majoor parmantig vooruit en gaf met zijn stok de nodige aanwijzingen.

Regimentscommandeurs die het zich konden veroorloven, namen naast tamboers en pijpers nog schalmeiblazers in dienst. De schalmei werd echter al in de eerste helft van de achttiende eeuw vervangen door de veel beter klinkende hobo. De bespelers van dit laatste instrument werden '*hautebois*' of 'hoboïsten' genoemd.

Deze laatste benaming werd in sommige legers nog zeer lang als verzamelterm voor alle soorten muzikanten gebruikt. De hoboïsten hadden in tegenstelling tot de tamboers en pijpers geen militaire betekenis maar waren er voor de verstrooiing van de officieren en voor de opluistering van evenementen. Dan traden zij op te zamen met de tamboers en pijpers.

Er zijn aanwijzingen dat het houden van hoboïsten, dat als een kostbare luxe werd beschouwd, van hogerhand werd ontmoedigd. Dat blijkt bij voorbeeld uit een bepaling in de *'Nadere orders en reglement voor de Engelsche en Schotse regimenten, zijnde in dienst van den staat'* uit 1687. Daarin bepaalde stadhouder Willem III 'dat de collonels de capiteinen niet sullen mogen beswaaren met het houden en betaalen van eenige hautebois, pijpers of schalmeispeelders, dan met egale toestemming van alle de capiteinen'. In de sterktestaten van de Staatse infanterie vindt men in deze periode alleen twee tamboers per compagnie vermeld. Ook ruim vijftig jaar later, in 1751 in een tijd van bezuinigingen na het beëindigen van de Oostenrijkse Successieoorlog, werd nadrukkelijk bepaald dat geen muzikanten of pijpers moesten worden aangehouden, ook niet op eigen kosten van de officieren.

Desondanks zijn er aanwijzingen dat bij verscheidene regimenten hoboïsten of andere muzikanten aanwezig waren. Zo waren bij de plechtige overdracht van de heerlijkheden Vianen en Ameide aan de Staten van Holland in 1725 Gardes te Voet en te Paard aanwezig met vaandels, keteltrommen (pauken), trompetten, hautebois en waldhoorns. In 1733 ontving het regiment van Johan Werner van Pallandt 306 ellen breed zijden en goud en zwart livreikoord voor de hoboïsten alsmede 233 ellen smal dito koord. Vergelijkt men dat met de hoeveelheden galon bestemd voor de 24 tamboers, dan zou men uitkomen op het bestaan van negen hoboïsten bij dat regiment.

Eerst tegen het einde van de achttiende eeuw, bij het Reglement van 1792 ziet men bij de Hollandse Gardes twee tamboers en een pijper per compagnie en bij de staf van het regiment een tamboer-majoor en acht muzikanten ingedeeld; bij de gewone infanterieregimenten, de bataljons jagers en bij de regimenten dragonders twee tamboers per compagnie en bij de staf een tamboer-majoor. Bij de bataljons jagers waren daar nog twee hoornblazers per compagnie aan toegevoegd. De cavalerie telde per compagnie een trompetter en bij de regimentsstaf een paukenist. Dat de dragonderregimenten tamboers in plaats van trompetters hadden, was een gevolg van het feit dat zij van oorsprong eigenlijk bereden infanteristen waren. Een enkele keer zijn bij de dragonders al in de zeventiende eeuw schalmei- of hobospelers te zien. Op een gravure van Romeyn de Hooghe van het beleg van Naarden uit 1673 ziet men schalmeispielers bij de Koerlandse dragonders, die later het regiment Gardes dragonders zouden vormen. Timmerlieden of sappeurs worden in de sterkestaten niet vermeld maar waren, althans bij de Gardes, aanwezig. Het waren waarschijnlijk gewone soldaten, die, uitgerust met de nodige werktuigen, belast waren met het opruimen van versperringen.

Tot de Bataafse tijd was de zorg voor de kleding en uitrusting van een regiment nog geheel in handen van de commandant. Omdat deze soms goede sier wenste te maken naar de buitenwacht, besteedde hij de nodige zorg aan de kleding van zijn militairen, muzikanten en speellieden. Dat gold vooral voor de laatste groep die hij in zekere zin beschouwde als zijn persoonlijke bedienden en die hij meestal uit eigen zak betaalde.

Daarom was het gebruikelijk om de tamboers, pijpers en muzikanten in een soort livrekleding te steken, soms in de livrei van de regimentscommandeur. Hierdoor waren zij goed te onderscheiden van de rest van de troep.

Tamboers en trompetters waren daarnaast opvallend gekleed omdat zij voor de commandant gemakkelijk te onderscheiden moesten zijn van de gewone militairen. Zij moesten immers de signalen slaan waarop de manoeuvres uitgevoerd moesten worden en de commandant moest hem dus snel kunnen vinden in het gewoel van de strijd. Bij de cavalerie bereed de trompetter bij voorbeeld vaak een schimmel.

De kleding van de infanterieregimenten

Hoewel schriftelijke bronnen waarin gegevens zijn vermeld over de kleding van speellieden en muzikanten schaars zijn, kan men zich toch een zekere voorstelling maken van hun uiterlijke verschijning met behulp van gegevens uit de resoluties van de Staten-Generaal. De Staten verleenden vergunning voor de uitvoer van stoffen en fournituren naar de regimenten die buiten het eigenlijke grondgebied van de Republiek gelegerd waren.

Zo ontving het regiment Terson in 1735 2 stukken groen laken, 13 el geel laken en 2 stukken gele saai (voor de voering); voorts nog 776 el breed en 658 el smalle saai tamboerskoord en 24 draagbandelieren, tamboers, porte-pees en trommelriemen. Hieruit kunnen we opmaken dat de tamboers groene rokken met gele uitmonstering en voering droegen en dat de rok van elke tamboer nog versierd was met 32 el breed en ruim 27 el smal livreikoord.

Hoe de verdeling en plaatsing van galons of koorden op de kleding was, ziet men op een tekening in het exercitiereglement voor het regiment Doys uit 1730. De tamboer draagt een lichtgroene rok, de uitmonsteringskleur van het regiment, met rode opslagen. In gewisselde kleuren dus ten opzichte van het regimentsuniform. Alle 30 knoopsgaten op beide zijden van de voorpanden zijn met lissen afgewerkt en samen met de 24 dubbele lissen op zij- en achterpanden, de 6 op de beide zakken, de 12 op de beide mouwen en de 3 op elke opslag maken ze in totaal 96 lissen. Als voor elke lis 20 cm koord nodig is, betekent dat ongeveer 27,5 el livreikoord per tamboersrok, hetgeen ongeveer klopt met de hierboven genoemde getallen.

Een goed beeld krijgt men op de gravures van de 'Lijkstatie van Prins Willem IV' van Punt en Tanje uit 1752 die een enkele keer ingekleurd zijn en waarop tamboers, pijpers, muzikanten en sappeurs van de Hollandse en Zwitserse Garderegimenten zijn afgebeeld. Dat de tamboer-majoor, die de troep voorafgaat, op deze gravure nog een gewone onderofficiersstok hanteert, is niet opvallend. Pas tegen het einde van de eeuw ziet men dat deze stok uitgroeit tot een staf, voorzien van een knop die te groot is om de hand te vatten. Eerst tijdens het Koninkrijk Holland zou de staf de nog veel grotere knop krijgen zoals die heden ten dage nog in gebruik is.

Het ter beschikking staande beeldmateriaal blijkt beperkt tot de garderegimenten. Daaruit valt af te leiden dat de kleding aan wisselingen onderhevig is. Zo ziet men op een gravure van Fokke van het huwelijk van prinses Carolina in 1760 een tamboer en een pijper van de Hollandse Gardes op de rug. Hun grenadiersmuts wijkt iets af van die van de grenadiers van het regiment (geen afhanginge zak maar met een metalen plaat op de achterrand), de galons zijn anders verdeeld en de zwaluwnesten zijn groter dan in 1752.

Tien jaar later draagt een tamboer van hetzelfde korps, afgebeeld op een schilderij van T.Ph.C. Haag, een veel eenvoudiger tenue dat nauwelijks afwijkt van dat van de gewone manschappen. Hij onderscheidt zich door lissen op de rok van livreigalon in de stadhoudelijke kleuren, geel met een rode streep in het midden. De zwaluwnesten zijn weer kleiner, rood met livreigalon afgezet en de hoed heeft een gele of gouden galon en een dito lis voor een kokarde. Van de trom krijgen we een indruk op een primitieve gouache uit 1786 van een tamboer van de Zwitserse garde. Deze is van geel koper met lichtblauwe tromranden met witte schuine strepen.

Van de 'tête de colonne' van de gewone infanterieregimenten zijn geen afbeeldingen bekend. Wel worden in het *'Reglement en Generaele Ordres voor de Infanterie van den Staat'* van 1772 enige bepalingen voor de kleding van de tamboers gegeven. 'De tamboers monteeringsen zullen altoos van dezelfde couleuren en hetzelfde fatzoen zijn als die der gemeenen, doch zullen de rokken, kleppen en opslaagen gegalonneert worden met de livreikoorden van den chef van het regiment, om dezelve te distingueren, en zullen op iedere schouder zoogenaamde vogelnesten gezet worden'.

De kleding van de muzikanten van de cavalerie

Bij de cavalerie ligt de zaak in die zin eenvoudiger, dat men blijkens de officiële samenstelling van de troepen hier alleen te maken heeft met een paukenist per regiment en met een trompetter per compagnie (nu: eskadron). Over andere muzikanten wordt niet gesproken.

Ook hiervan zijn afbeeldingen schaars en hebben zij voornamelijk betrekking op de trompetters van de stadhouderlijke lijfwacht en de Hollandse gardes te paard. De trompettersuniformen worden in de meeste Europese legers gedurende het grootste deel van de achttiende eeuw gekenmerkt door de zogenaamde 'trompettervleugels'. Dat zijn van de schouder op de rug losafhangende banden, meestal versierd en afgezet met galons. Omstreeks het midden van de eeuw ziet men dat deze banden op de taille van de rok vastgezet zijn, zodat zij in een sierlijke boog afhangen. Men moet deze trompettersvleugels zien als rudimentaire overblijfsels van de loshangende mouwen van de kazak, de overmantel, die in de zeventiende eeuw een typisch kledingstuk van trompetters was.

Een interessant verschijnsel is dat van de negerpaukenist dat in de achttiende eeuw in verscheidene Europese legers zijn intrede doet en nog heden ten dage voortleeft in de traditie van de Engelse 3rd Hussars. Op een schilderij van Cornelis Troost uit 1742, waar hij een defilé van een cavalerieregiment afbeeldt, is een dergelijke paukenist te zien. Hij draagt een blauwe rok met rode voering, op de naden versierd met zilveren galons en een rood vest afgewerkt met zilvergalon. Op het hoofd draagt hij een turban, wit met zwarte strepen en een zwarte veer, om de hals een zilveren band.

Gegevens over de kleding van de trompetters en paukenisten bij de cavalerie hebben vrijwel uitsluitend betrekking op de Garde-regimenten. Op een portret van generaal H.W.J. van Serooskerken ziet men op de achtergrond zijn regiment, voorafgegaan door trompetters. Deze dragen het gewone regimentsuniform en onderscheiden zich alleen door kleine witte zwaluwnesten en trompettervleugels. Op een gravure uit 1691 is het regiment Hendrik van Ittersum gekleed in grijze uniformen met blauwe opslagen en ook hier onderscheiden de trompetters zich. Zij zijn in het rood gekleed met trompettervleugels versierd met gouden galons. Over de garde zijn meer gegevens bekend, zij het vrijwel uitsluitend op afbeeldingen. Tussen 1688 en 1699, toen Willem III tevens koning van Engeland was, droegen de trompetters van de Gardes du Corps als 4th Troop of the Life Guards de koninklijke livrei. De Wardrobe Accounts geven de volgende beschrijving: karmozijnrode fluwelen rok, afgezet met een zilveren zijden galon, brede en smalle galons van goud en zilver met een gouden spiraal in het midden. De naamcijfers van Hunne Majesteiten op de borst en op de rug. Leren bandelieren, versierd met goud en zilver en een hoed met goud en zilver galon. De trompetters droegen een zwartfluwelen pet en een mantel van karmozijnrood laken met blauwe voering en afgezet met goud en zilver. De trompet- en paukevanen waren geborduurd met het Koninklijke wapen met schildhouders.

Op het eerder genoemde schilderij van Troost dragen de trompetters een zwarte hoed met zilver omboord, een grijze rok met lichtblauwe voering, een lichtblauw vest en een bruingele broek, alles afgezet met zilvergalon. Zadeldek en holsterkappen zijn lichtblauw met zilvergalon.

Op verschillende schilderijen van P.C. la Fargue komen trompetters van de Gardes te paard voor. Op een tekening uit 1770 met een parade op de Maliebaan dragen paukenisten en trompetters uniformen die gelijk zijn aan die van de troep onder toevoeging van kleine zwaluwnesten en trompettervleugels. De galons en de lissen zijn waarschijnlijk van de stadhouderlijke livrei. Het rechter-paukenkleed, het enige dat zichtbaar is, draagt het stadhouderlijk wapen binnen rijke roccoco-versieringen.

De uniformering van de muzikanten van de dragonders

Van de tamboers van de dragonderregimenten is weinig bekend, maar alles wijst erop dat de verschillen met die van de troep minimaal zijn geweest, afgezien van de bekende zwaluwnesten en trompettervleugels. Een houtgravure van rond 1750 laat een tamboer zien. De voorzijden van de rok zijn versierd met zigzag verlopende galons, de kraag en de zwaluwnesten zijn omboord met galons.

Al met al was de 'tête de colonne' in de achttiende eeuw nog slechts een bescheiden onderdeel van het regiment. De muzikanten onderscheidden zich van de troep, deels om praktische redenen, deels omdat zij te beschouwen zijn als een particulier huisorkest van de commandeurs die zich deze luxe konden permitteren. Zij gaven daarmee status aan hun regiment en aan zichzelf en in de kleding van de muzikanten waren de kleuren van betrokken bevelhebber terug te vinden.

De Bataafse Tijd

Reorganisatie

Met de ineenstorting van het stadhouderlijk bestel en de komst van de Bataafse Republiek in 1795 werd het Staatse leger grondig gereorganiseerd. Daarbij werd de infanterie naar Frans voorbeeld ingedeeld in zeven halve brigades, elk bestaande uit drie bataljons. De Garderegimenten werden opgeheven, de Zwitsers ontslagen en naar huis gezonden. Alleen de Duitse infanterie, het Regiment Saksen Gotha en de twee regimenten van Waldeck bleven in Bataafse dienst. Daarnaast werden restanten van de verschillende korpsen lichte infanterie ondergebracht in vier bataljons jagers.

De reorganisaties en samenvoegingen betekenden voor de 'tête de colonne' een flinke personele uitbreiding. Bij elke halve brigade waren twaalf muzikanten ingedeeld en elk bataljon telde een tamboer-majoor en achttien tamboers. De bataljons jagers hadden elk een staf-halvemaanblazer, zes halvemaanblazers en twaalf waldhoornblazers. Met een muziekkorps van twaalf man kon de bezetting uitgebreid worden met slagwerkinstrumenten zoals de grote en kleine trom, met de bekkens, een schelleboom en een triangel om aldus de zogenaamde Turkse muziek ten gehore te kunnen brengen. Voor het bespelen van deze slaginstrumenten en de schelleboom werden vaak negers aangetrokken.

Het zou echter niet bij deze eerste reorganisatie blijven. Toen in 1803 de halve brigades opgelost werden in zelfstandige bataljons, werden de muzikanten daarover verdeeld, vier per bataljon. Dit aantal mocht aangevuld worden met ten hoogste vijf muzikanten, waarvoor bij voorkeur tamboers werden genomen.

In 1805 werd de infanterie weer in regimenten ingedeeld. Elk regiment kreeg nu bij de staf een regiments tamboer-majoor en twaalf muzikanten. Elk van de drie bataljons had nu een bataljons-tamboer, twaalf tamboers en zes pijpen. Ook de regimenten lichte infanterie of jagers telden twaalf muzikanten met daarnaast een staf-halvemaanblazer en drie halvemaanblazers in elke compagnie. Bij de Garde van de raadpensionaris was het muziekkorps achttien man sterk.

De uniformering van de muzikanten van de infanterie

Over de uniformen van de 'tête de colonne' in de eerste jaren na de omwenteling is heel weinig bekend. Pas in 1801 verschijnen de eerste bepalingen die betrekking hebben op de tamboer-majoor. Voorgescreven werd dat de tamboer-majoor gekleed moesten zijn als de tamboers doch met zilveren galons en franje op de zwaluwnesten, terwijl die van de tamboers wit waren. Blijkens afbeeldingen waren de zwaluwnesten nu groter dan voorheen en bezet

met zig-zag lopende galons. Als teken van hun waardigheid droegen ze een bandelier of slagband van rood fluweel met vóórop een plaat met twee kleine trommelstokken met zilverbeslag; verder zilveren galon om de randen en aan de sluiting onderaan zilveren kwasten. De tamboer-majoorstok had een zilveren knop. Een resolutie van 30 september 1805 bevestigt dit alles nog met dien verstande, dat hij nu ook nog zilveren galon om de kraag, opslagen en zijkleppen krijgt. Op zijn hoed prijkt een driekleurige pluim, rood boven en blauw onder.

Dat deze voorschriften niet onmiddellijk opgevolgd werden en evarianten bestonden blijkt ondermeer uit tekeningen van Ch. Suhr die tussen 1806 en 1808 nog tamboer-majours in de oude uniformen van het Bataafse leger heeft gezien. Ook weken de tamboer-majours van de verschillende regimenten van elkaar af. Die van het 2e regiment infanterie van linie droeg bij voorbeeld een pluim verdeeld in tien banen rood-wit-blauw; die van het 4e regiment een driekleurige pluim met aan de top een aantal smalle opstaande veren en die van het 6e regiment een pluim met zes banen, ook met rode en blauwe veertjes die uit de top ontspringen.

Over de uniformering van de muzikanten zijn wij vooral geïnformeerd door de aquarellen van J.A. Langendijk die evenwel niet altijd even betrouwbaar is. Gaan wij op hem af dan zien we dat de muzikanten, naar Frans voorbeeld, met veel meer fantasie zijn uitgedost dan het reglement van 1801 bepaalt. Dat spreekt van een frak van donkerblauw laken, een van onderen rondgesneden wit vest en dito pantalon alsmede halve laarzen. De opslagen en de staande kraag waren bezet met zilveren galon. De tekeningen van Langendijk dateren van vóór 1801. Op een aquarel getiteld 'Muzikanten van de 3e Halve Brigade in parade uniform' staan twee negermuzikanten in gele rok met lichtblauwe uitmonstering, afgezet met witte biezen. Op en onder de borstkleppen respectievelijk 7 en 2 zilveren of witten lissen en rode epauletten. Op de hoed een vierkleurige pluim, geel, zwart, wit en rood, ook hier gecompleteerd met een viertal veren van onbestemde kleur die uit de top ontspringen. Het vest en de broek zijn geelwit en gestoken in halve laarzen. De sabel hangt aan een roodleren koppel om het middel. De instrumenten die zij bespelen, zijn een klein soort schelleboom en een triangel.

Toch hebben we hier met speciale muzikanten te maken. Op een tweede aquarel 'De muzikanten van de 3e Halve Brigade' uit 1801 bleken de hoofdrolspelers een veel eenvoudiger uniform te hebben. En datzelfde geldt voor de muzikanten van de 5e Halve Brigade, de 7e Halve Brigade en het Regiment Saksen Gotha, die allen het gewone regimentuniform droegen met kleinere varianten. Die van de 7e Halve Brigade dragen donkerblauwe schouderlappen met witte biezen, die aan de schouderzijden eindigen in een krul. Dit is een eerste aanduiding van de tot op heden toe gedragen klaverbladen, het traditionele distinctief van de muzikanten. Op de aquarellen van Langendijk krijgt men ook een indruk van de gebezigde instrumenten. Men ziet hobo's, fluiten, trompetten, piccolo's, waldhoorns, fagotten, serpente, schellebomen, triangels en Turkse trommen. Bij de jagersbataljons waren halvemaanblazers en hoornisten ingedeeld.

De uniformen van de tamboers, pijpers en muzikanten van de in 1805 opgerichte Garde van de raadpensionaris geven blijk van de tendens om de 'tête de colonne' weer fraaier uit te dossen. Op een aquarel van J.A. Langendijk uit 1806 draagt de tamboer-majoor een rode rok met een zwarte kraag, opslagen, borstkleppen en voering. Gouden galons markeren de borstkleppen en opslagen en de naden van de mouwen. Op de kraag een breed en daarbinnen een smal gouden galon. Op de borstkleppen zijn zeven gouden lissen aangebracht met nog twee eronder. De schouders zijn opgesierd met fraaie gouden epauletten. De broek en het vest zijn wit, de halve laarzen hebben omgeslagen bruine kappen. De hoed met een geschulpt galon en om de randen een gouden lis en knoop is opgesierd met pluimage van witte en

lichtblauwe veren binnen de randen, de pluim was lichtblauw, rood en geel met drie lange veren die uit de top ontspringen.

Van de muzikanten en de staf-halvemaanblazers zijn geen afbeeldingen bekend. Wel is er een aquarel van Langendijk van tamboers en pijpers. Deze dragen een bruinzwarte berenmuts met witte vangsnoeren en een rode pluim. De basis van het uniform komt overeen met dat van de tamboer-majoor, alleen is alles afgezet met witten biezen en lissen in plaats van gouden.

Zwarte zwaluwnesten met witte zigzag-galons en franje. Het leerwerk is wit en de witte pantalon gaat over in zwarte halve slobkousen. De pijper draagt een geelkoperen fluitenbus aan een witte riem op de rug.

De uniformen van de cavalerie

De 'tête de colonne' van de Bataafse cavalerie was in de eerste jaren na de revolutie van 1795 weinig spectaculair. Er was slechts één trompetter per compagnie, waardoor het trompetterkorps van het regiment niet meer dan acht man telde. In 1805 werd een tweede trompetter aan elke compagnie toegevoegd en kwam er een staf-trompetter bij de regimentsstaf. Over pauken wordt nergens gesproken.

Van de uniformen is weinig bekend. Een uniformbeschrijving van de lichte dragonders van 5 juli 1805 geeft de volgende beschrijving: 'De wachtmeesters, trompetters en korporaals-fourier op de montering, schabrak en holsterkappen de uitmontering van zilvergalon, zoals de korporaals en dragonders van wit kemelsgaren hebben. Voor de kleine montering een frak van lichtblauw en wit gemêleerd laken; bij het 1e regiment met zwarte klep, kraag en opslagen en bij het 2e regiment de klep van dezelfde kleur laken als de frak met gele biezen en opslagen en staande kraag van de kleur van het ondergoed (hiermee wordt bedoeld van het vest en de broek, dus wit). Kleine schabrak en holsterkappen van dezelfde kleur als de frak; bij het 1e regiment eenvoudig met zwart en bij het 2e regiment met wit kemelsgaren galon bezet.' Deze beschrijving wordt ondersteund door tekeningen van Ch. Suhr van trompetters van het 2e regiment kurassiers van het Koninkrijk Holland. Dit regiment was ontstaan uit de samengevoegde regimenten lichte dragonders van het Bataafse leger en droeg van 1806 tot 1808 nog gedeeltelijk de oude uniformen van 1805.

Van de trompetters van de cavalerie van de raadpensionaris droegen de dragonders een rode rok met korte panden met zwarte uitmontering en zwaluwnesten in plaats van epauletten, en een rode pantalon. De garde-huzaren onderscheidden zich door een rode dolman en pels afgezet met zwart bont. Dragonders en huzaren hadden een klein tenue bestaande uit een frak van donkerblauw laken met rode uitmontering.

De uniformen van de muzikanten van de artillerie

Over de uniformering van de rijdende artillerie is een bepaling van 25 september 1804 bekend. Hierbij werd voor dat korps een soort huzarenuniform ingevoerd - een donkerblauwe dolman met rode uitmontering. De trompetters droegen ter onderscheiding een scharlakenrode dolman en pantalon met lichtblauwe uitmontering met lichtblauwe galons en een Hongaarse knoop op de dijen.

Over de huzarenmuts wordt niets gezegd maar toen deze bij besluit, van 3 juni 1803 werd vervangen door een kaskei, zoals voor de lichte dragonders, zou dit hoofddekseel voor de trompetters voorzien worden van een lichtblauwe band en een witte panache in plaats van de rode band en rode panache van de artilleristen.

Het Koninkrijk Holland 1806-1810

Tijdens de korte regeringsperiode van koning Lodewijk Napoleon zou de 'tête de colonne' haar glorie-dagen beleven. De Franse invloed was sterker dan ooit tevoren en het Franse

voorbeeld om tamboers, muzikanten en sappeurs fraai uit te dossen, zou ook in het Hollandse leger navolging vinden. Het leger verschaft de koning status en kosten noch moeite werden gespaard om de uiterlijke verschijning van het leger zo indrukwekkend mogelijk te maken.

De uniformering van de muzikanten van de garde van de koning

Een van de eerste regeringsdaden van Lodewijk Napoleon was om de bescheiden garde van de raadpensionaris uit te breiden tot een sterkte die meer in overeenstemming was met de koninklijke waardigheid.

De infanterie van de garde werd opgevoerd tot een regiment grenadiers en een regiment jagers met beide drie bataljons van acht compagnieën. Dit bleek echter te hoog gegrepen en uiteindelijk telde de garde een regiment met twee bataljons van elk acht compagnieën.

Het muziekkorps van de garde telde veertien man en de '*tête de colonne*' bestond voorts uit een tamboer-majoor, drie korporaals + tamboers, 36 tamboers en achttien pijpers. Hoewel Lodewijk een stortvloed van decreten uitvaardigde, wordt de uniformering van de manschappen slechts summier voorgeschreven en wordt over die van de tamboers, pijpers, muzikanten en sappeurs met geen woord gerept.

In het '*Musee Historique*' te Straatsburg bevinden zich papieren soldaatjes, voorstellende een tamboer-majoor, een tamboer en een sappeur van de garde grenadiers. Zij zijn gekleed in gewisselde kleuren, karmozijnrode rok en witte uitmonstering. De tamboer-majoor heeft gouden galons en gouden klaverbladen op de schouders en lissen op de borstkleppen. Op de grote tweepuntige steek prijkt een rode pluim met een lichtblauwe basis.

De tamboer heeft de galons en lissen van geel kemelshaar; de sappeur heeft geen galons.

Beiden dragen rode epauletten en een grenadiersmuts met een rode pluim. Het leerwerk is wit. De beschildering van de figuurtjes doet geloofwaardig aan en ze zouden gedateerd moeten worden op 1807, het jaar waarin het regiment in aanmerking zou komen voor nieuwe kleding. Een van de schaarse tekeningen van Langendijk uit deze periode stelt een sappeur voor van de garde jagers. Hij draagt nog een scharlakenrode rok met zwarte uitmonstering, groene biezen en epauletten. Op de mouwen staan wit geborduurd twee gekruiste bijlen afgebeeld. Op zijn hoofd draagt hij een bruinzwarte berenmuts met witte vangsnieren en groene pluim met rode top.

De rijkste en fraaiste uitmonstering van de '*tête de colonne*' werd in de jaren 1809-1810 bereikt met het regiment grenadiers van de garde des Konings.

De muzikanten waren toen gekleed in lichtblauw, geel en wit, de kleuren van de koninklijke livrei. De meest indrukwekkende figuur was de tamboer-majoor Siliakus, een boom van een kerel met een lengte van 2,10 meter. Met de top van de pluim van zijn kolbak reikte hij tot bijna 3 meter! Zijn uniform bestond uit een lichtblauwe rok met gele borstkleppen, opslagen, kraag en voering. Op kraag en borstkleppen zaten zilveren lissen met kwastjes. Verder waren de borstkleppen, opslagen, kraag en panden met zilvergalon omboord en datzelfde galon was tevens op alle naden aangebracht. Zijn witte pantalon was rijk versierd met zilvergalon op de zijnaden en in de vorm van een Hongaarse knoop op de dijen. Aan zijn voeten droeg hij halve laarzen met zilveren galon, franje en kwastjes. De kolbak op het hoofd was van zwart berenvel met een gele zak, zilveren vangsnier en een staande witte pluim met lichtblauwe basis. Om de basis zaten nog een drietal struisveren.

Als verdere tekenen van waardigheid droeg de tamboer-majoor een scharlakenrode slagband met zilveren galon, dito franje en een zilveren plaat met twee kleine trommelstokken, een bruine tamboer-majoorstok met zilveren knop, punt en kettinkjes. Een stel prachtige epauletten op de schouders maakten het geheel af. De muzikanten waren op dezelfde wijze gekleed, maar iets minder gegalonneerd en met zilveren klaverbladen op de schouders.

Volgens Franse bronnen was de schelleboomdrager een neger in oosterse kledij. Van de trompetters van de lijfwacht te paard en van de garde te paard uit het laatste regeringsjaar van Lodewijk Napoleon is helaas niets bekend, terwijl ook over de trompetters van de cavalerie van de garde niets met zekerheid te zeggen is. Waarschijnlijk droegen ook zij zoals gebruikelijk gewisselde kleuren ten opzichte van de gewone troepen.

De uniformering van de infanterie van linie

Ook van de infanterie van linie werd de *'tête de colonne'* uitgebreid. Per regiment was er een tamboer-majoor en bij elk bataljon een korporaal-tamboer, 18 tamboers en 9 pijpers. Bovendien waren er bij elke compagnie nog 2 sappeurs. Het aantal muzikanten werd op 19 gebracht. Hoewel er geen vaste regels bestonden voor de onderlinge verdeling van de instrumenten, was gebruikelijk 2 trompetten, 2 waldhoorns, 1 of 2 trombones, 1 fagot, 1 serpent, 2 klarinetten, 2 flageoletten (fluiten) en als 'Turkse muziek' 1 grote en 1 kleine trom, bekkens, triangel en 1 of 2 schellebomen. De kapelmeester bespeelde meestal ook nog een blaasinstrument. De schellebomen werden gedragen door in oosterse kledij gestoken negers. De kleding van de muzikanten werd niet van hogerhand voorgeschreven, maar werd aan de regimentscommandant overgelaten. Deze konden dus naar Frans voorbeeld hun gang gaan en hun speellieden zo fraai mogelijk uitdossen.

Wellicht omdat het grootste gedeelte van onze infanterie en cavalerie in Duitsland was gelegerd, zijn er door Nederlandse artiesten weinig afbeeldingen gemaakt. Een goede bron is echter het album *'Abbildungen der Uniformen aller in Hamburg seit den Jahren 1806 bis 1815 einquartiert gewesener Truppen'* van de hand van de gebroeders Christoffel en Cornelius Suhr. Daarin zijn 35 bladen opgenomen met afbeeldingen van Nederlandse troepen waaronder verschillende van tamboers, pijpers en sappeurs. Een aantal bladen geeft troepen in hun Bataafse uniformen weer (zie hiervoor). In de nieuwe witte uniformen die in 1806 zijn ingevoerd, droegen de tamboers en pijpers als distinctief weer de zwaluwnesten in de uitmonsteringskleur met witte galons en franje.

Het Legermuseum bezit een rok van een tamboer van het 2e regiment infanterie van linie van lichtblauw laken - de uitmonsteringskleur - met rode kraag, opslagen en voering. Op de borst zijn 11 kleine uniformknopen aangebracht met dubbele lissen van wit galon, dat doorregen is met rode, groene en zwarte draden. Hetzelfde galon is ook om de kraag, opslagen en alle naden van de rug, van de mouwen en op de zakkleppen aangebracht. De zwaluwnesten zijn afgewerkt met bovengenoemd galon en rode franje.

Zoals te doen gebruikelijk waren de tamboers-majours fraaiier uitgedost met witte of zilveren lissen op kraag en borstkleppen, gelijkkleurige galons om kraag en borstkleppen en zwaluwnesten met zilveren galons en franje. Die van het 6e en 8ste regiment infanterie droegen bij voorbeeld een witte lange rok met respectievelijk lichtgroene en violette uitmonstering. Het meest opvallend is de tamboermajoor van het 9e regiment met een rode frak, zwarte uitmonstering en witte voering. Op de borst tien puntig uitlopende dubbele zilveren lissen, zilveren galons om de kraag en opslagen, de zakkleppen en op de naden van de rug en van de mouwen. Zwarte zwaluwnesten met zilveren galons en franje. Op de ondermouwen tot slot nog dubbele zilveren chevrons. Op het hoofd droegen de tamboer-majours meestal een tweepuntige steek (die van het 7e regiment een gewone sjako) in kleuren afhankelijk van het regiment. Bij die van het 9e waren de randen afgezet met een breed zilveren galon en lichtblauwe plumage; een hoge witte pluim met zwarte top en met aan de voet ervan 3 lichtblauwe struisveren. De tamboer-majours van het 6e en 8ste regiment waren getooid met een lichtblauwe plumage binnen de randen en een hoge witte pluim - bij het 6e met een groene top - en met aan de basis een drietal lichtblauwe neerhangende struisveren.

De uniformering van de sappeurs

De sappeurs zijn nu voor het eerst in de sterktestaten opgenomen en nemen zo 'officieel' een vaste plaats in de 'tête de colonne'. Bij parades en als het regiment een stadje binnentrok, maakten zij de voorhoede uit en marcheerden zij nog voor de tamboer-majoor uit. Met hun volle baarden, hoge grenadiersmutsen of kolbaks op het hoofd en de vervaarlijke bijlen en ander gereedschap in de hand, maakten zij diepe indruk op de burgerij.

Suhr tekende de sappeurs van het 6e regiment in donkerblauwe rokken met rode uitmonstering die afgezet was met biezen in de lichtgroene uitmonsteringskleur van het regiment. Op de bovenmouwen zijn rode epauletten en rode gekruiste bijltjes aangebracht. Als hoofddekseel dragen zij een bruinzwarte grenadiersmuts met geelkoperen plaat waarop twee gekruiste schoppen prijken. De witte vangsnieren en hoge rood-, wit- en blauwe pluim was gelijk aan die van de grenadiers van het regiment. Opvallend zijn voorts het witte leerwerk en de voorschoot en het gereedschap in zwartleren foedralen. Op de patroonbandelier een geelkoperen granaat en bij een der twee afgebeelde sappeurs daarenboven nog geelkoperen gekruiste bijlen.

De sappeurs van het 7e regiment droegen als bewapening een geweer met bajonet of een brede sabel - waarschijnlijk een zaag - met een fraai messing gevest in de vorm van een vogelkop.

De uniformering van de cavalerie van linie en de artillerie

De cavalerie van linie had per regiment een staftrumpetter en per compagnie 2 trompetters. Het voltallige regiment zou dus voorafgegaan kunnen worden door zestien trompetters onder aanvoering van de staftrumpetter. Zelfs zonder pauken en zonder een muziekkorps kon dat een indrukwekkend schouwspel opleveren. Van speciale uniformering van het trompetterkorps is niet veel bekend. Suhr beeldt het regiment kurassiers voor een deel nog af in de oude uniformen van de Bataafse lichte dragonders. Ook de kleding van de trompetter stamt uit die tijd. De helmen zijn echter van het in 1806 nieuw ingevoerde type.

Bij de artillerie speelde de 'tête de colonné' geen grote rol. Wel waren er bij elke compagnie artillerie te voet twee tamboers, het wapen trad zelden in groter verband dan de compagnie op. Over de uniformen en distinctieven zijn wij niet ingelicht. Bij de rijdende artillerie bleven de trompetters gekleed in de gewisselde kleuren, rode dolman en broek met vrij lichtblauwe uitmonstering, galons en snoeren.

Slot

Zo ontwikkelde de 'tête de colonné' zich van een groep gelegenhedsmuzikanten in het begin van de achttiende eeuw tot een indrukwekkend gezelschap muzikanten tijdens het Koninkrijk Holland. Aanvankelijk bestaande uit enkele 'functionele' tamboers en trompetters, aangevuld met huismuzikanten van de commandeurs, ontstond een professioneel muziekkorps onder leiding van een kapelmeester. De kleding van de muzikanten die wel een relatie had met de uniformen van de troep, onderscheidde zich onder Franse invloed door kleurigheid en rijkdom.

In het Koninkrijk Holland was daarmee de basis gelegd voor de verdere ontwikkeling van de militaire muziekkorpsen in de negentiende en twintigste eeuw.

LITERATUUR

1. *Receuil van militaire ordres van Sijne Hoogheydt den Heere Prince van Orange.* 's-Gravenhage, 1728.
2. *Reglement en generale ordres voor de regimenten infanterie van den staat.* 's-Gravenhage, 1772.
3. Raa, F.J.C. ten - *De uniformen van de Nederlandsche Zee- en Landmacht hier te lande en in de kolonieën.* 's-Gravenhage, 1900.
4. Hardenberg, - *Overzicht der voornaamste bepalingen betreffende de sterkte, samenstelling, betaling, verzorging, en verpleging van het Nederlandsche leger, sedert de Vrede van Utrecht in 1713.* 's-Gravenhage, 1858-1861.